

УДК 327.8:070

DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2022.28.268488>

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВИМІР КОНФЛІКТІВ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

Станіславе Ковальський,

кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри журналістики, реклами та медіакомунікацій
факультету журналістики, реклами та видавничої справи
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
e-mail: svk@onu.edu.ua

Стаття присвячена проблемам конфліктів на Близькому Сході з точки зору розвитку інформаційного суспільства та збільшенню впливу цифрових технологій. У фокусі уваги автора знаходиться проблема пропаганди, цензури та розвитку вільної преси в зонах близькосхідних конфліктів. Детально розглядається проблема «інформатизації» регіональних конфліктів та феномен «інформаційний мур». У висновках зазначено, що ступінь інформатизації суспільств Близького Сходу безпосередньо впливає на інтенсивність конфліктів та визначає їх результат.

Ключові слова: інформаційне суспільство, медіакомунікації, Близький Схід, інформаційний вимір регіональних конфліктів, «інформаційний мур» конфлікту.

Актуальність дослідження. Постановка проблеми та її зв'язок із науковими й практичними завданнями.

Регіон, який найчастіше в літературі згадується як Близький Схід, у сучасній системі міжнародних відносин займає особливе місце. Якнайменш у період до початку повномасштабного вторгнення Росії на територію України цей регіон асоціювався із квінтесенцією міжнародного тероризму. В ньому зосереджено одні з найбільших у світі стратегічних паливних ресурсів, а саме газу та нафти. Водночас з геополітичної точки зору регіон становить собою одну з найнестабільніших територій, покритих тривалими постійними конфліктами етнічного та міждержавного плану; включає в себе держави, що розробляють та утримують ядерну зброю. Вагомими змінами в сучасній геополітиці конфліктів на Близькому Сході в першій чверті XXI ст. стало посилення «цифрового» фактору. На ці процеси безпосередньо вплинув розвиток інформаційного суспільства в глобальному масштабі, де інформація перетворюється на найголовніший ресурс, а доступ до неї стає головною стратегією виживання та розвитку. Отже, інформаційний вимір стає одним із головних аспектів дослідження для розуміння сучасного стану конфліктних процесів у світі взагалі та особливо на Близькому Сході.

Об'єктом дослідження є конфлікти регіону Близького Сходу, предметом – причинно-наслідкові зв'язки висвітлення близькосхідних конфліктів у медіа. **Метою**

дослідження є визначення ступеня впливу та характерних ознак інформаційного виміру близькосхідних конфліктів сьогодення.

Джерелами дослідження є документи (в основному звіти та записки), підготовлені аналітичними центрами на базі вивчення зібраних даних про регіон Близького Сходу. Вивчалися останні огляди «Проекту даних про розташування та події збройних конфліктів» (ACLEED) – це проект зі збору, аналізу та картографування дезагрованих даних; кварталний огляд динаміки розвитку війни в Сирії «Центру Картера»; частина аналітичного річника SIPRI за 2022 р. з даними щодо збройних конфліктів та мирних процесів на Близькому Сході та Північній Африці, підготовлені до опублікування Яном Девісом. Використовувалися дані геополітичного звіту, представленого на «Шпешел Юразія» по медіа, суспільству та геополітиці Близького Сходу за 2022 р. авторства Сильвії Больтуч; підготовлений у Катарі звіт під назвою «Використання медіа на Близькому Сході» з даними за 2019 р.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти висвітлювалися в роботах як у межах регіональної історіографії, так і в спеціальних дослідженнях.

Особливо слід відзначити колективну монографію «Медіатизація конфліктів на Близькому Сході» (2018 р. видання – С. К.) під редакцією Дана Каспі та Данієля Рубінштейна, Бен-Гуріонський університет, що в Ізраїлі.

Серед найпомітніших останніх публікацій та робіт, що були використані під час написання статті, варто відзначити статтю Ірам Халід, професорки Пенджабського університету Індії, у співавторстві з Узмою Наз; статтю доктора філософії з політичних наук, доцента Бар-Іланського університету Мори Дейтч та наукового співробітника програми вивчення Сирії доктора Карміта Валенсі. Було вивчено наукову статтю американського політолога, доцента Державного університету Пенсильванії Метта Еванса «Розповідаючи міжнародні конфлікти: висвітлення в медіа боротьби на Близькому Сході» тощо. В американському штаті Канзас (у Коледжі підготовки керівного складу та командування армії США) було захищено роботу підполковника єгипетської армії Ахмеда Маді під назвою «Роль та впливи медіа на Близькому Сході та Сполучених Штатах», що також використовувалася в дослідженні.

Виклад основного матеріалу.

Близький Схід як регіон (зараз все частіше спостерігається перехід до використання терміну «MENA region», тобто регіон країн Близького Сходу та Північної Африки – С. К.), названий так з європоцентричного кута зору другого періоду нової історії та включає в себе, за різними показниками виокремлення, від 8 до 20 країн. В ЗМІ так само може ототожнюватися з так званим «арабським світом». Незважаючи на наймовірне багатство земель регіону на природні ресурси, в більшості його країн спостерігається екстремальний рівень бідності.

Соціальна напруженість у країнах Близького Сходу призводить до політичної нестабільності як у середині цих держав, так і на міжнародному рівні. Наявність у регіоні Ізраїлю, який суттєво відрізняється від інших країн релігією, геополітикою та економічним розвитком, уже майже 70 років визначає контури конфліктів.

За даними Стокгольмського інституту вивчення проблем миру (SIPRI), у 2021 р. на Близькому Сході та в Північній Африці (MENA) було вісім держав з активними збройними конфліктами (стільки ж, як і в 2020 році): Єгипет, Ірак, Ізраїль (Палестина), Ліван, Лівія, Сирія, Туреччина та Ємен. При цьому зазначається, що загальна кількість смертей, пов'язаних із конфліктом, у регіоні зменшувалась четвертий рік поспіль, приблизно на 75 відсотків з 2017 р. Ємен був єдиним великим збройним конфліктом у регіоні, щорічні жертви якого перевищували 10 000 осіб, і, окрім Іраку та Сирії (висока інтенсивність збройних конфліктів – С. К.), решта збройних конфліктів були низької інтенсивності. Багато конфліктів були взаємопов'язані, в них брали участь регіональні та міжнародні сили, а також численні недержавні суб'єкти. У 2021 р. було проведено 14 багатосторонніх миротворчих операцій у Близькому й Східно-регіоні, стільки ж, скільки й у попередньому році [7].

В аналітичних звітах «Проекту даних про розташування та події збройних конфліктів» серед нових конфліктних тенденцій Близького Сходу називаються загальнонаціональні демонстрації, спровоковані смертю дівчини Махси Аміні під час ув'язнення поліцією моралі [1]. Примітною рисою іранських протестів «Проект» називає активну участь студентської молоді. Водночас підкреслюється збільшення випадків насильства. «Незважаючи на це зменшення насильницьких демонстрацій, вони все ж сприяли збільшенню щотижневих насильницьких подій в Ірані за останній місяць на 397%, порівняно із середнім тижневим показником за попередній рік. Карта зміни конфлікту ACLED також попередила про зростання насильства в країні протягом попередніх чотирьох тижнів. Демонстрації із засудженням смерті Аміні та висловленням солідарності з іранськими протестувальниками також повідомлялися в Туреччині, Лівані та Ізраїлі та в інших країнах світу» [1]. На кінець 2022 р. протести в Ірані все більше проявляють ознаки громадянської війни, зокрема в національних районах, та інтернаціоналізуються за рахунок впливу Туреччини, Азербайджану та Ізраїлю .

Експерти «Проекту даних про розташування та події збройних конфліктів» відзначають також посилення ролі Ємену в зростанні конфліктності в регіоні. Акцент робиться на активізацію терористичної групи «Аль-Каїда на Аравійському півострові» (АКАП). За останні місяці АКАП здійснила низку терористичних акцій та нападів на Єменських військових [1].

Одним з головних регіональних лідерів виступає Туреччина, роль якої з кожним роком збільшується. Катарський неурядовий аналітико-дослідницький інститут «Близькосхідна Рада глобальної політики» визначає геополітику Туреччини в регіоні таким чином: «Останніми роками Туреччина прийняла політику наведення мос-

тів на Близькому Сході. Головними рушійними силами нової орієнтації Туреччини є економічні імперативи, зменшення присутності Сполучених Штатів у регіоні, прихід адміністрації Байдена, ідея входження регіону у фазу після арабської весни та глухий кут у регіональних конфліктах. Ці чинники поєднуються з кількома факторами, характерними для Туреччини, що спонукає до більшого регіонального переозвучення» [6].

Головним конфліктогенним фактором у регіоні залишаються арабо-ізраїльські протиріччя. Більшість держав Близького Сходу офіційно не визнають Ізраїль державою та на державному рівні закликають «скинути євреїв у море». Тому з моменту утворення в 1948 р. до сьогодні Ізраїль знаходиться в стані перманентного конфлікту з арабськими країнами та Іраном. Періодично це протистояння переростає у війну з конкретною країною або коаліцією. Окрему проблему становить невизнана Палестинська автономія, яка має свої представництва в арабських країнах, а її діяльність пов'язана з цілою низкою терористичних груп. Станом на кінець 2022 р. Ізраїль проводить військові операції в Секторі Гази, Сирії та Ірані.

У сучасних реаліях у конфліктах на Близькому Сході зростає роль ЗМІ. У спеціалізованій доповіді, присвяченій проблемам регіону за 2018 р., зазначається: «Армія та ополчення, які беруть участь у локальних обмежених битвах на Близькому Сході, використовують широкий спектр ЗМІ – і, зокрема нові медіа – для отримання допомоги від більших держав у регіоні (Ірану, Саудівської Аравії та країн Перської затоки)» [5, 4]. У документі наголошується на тому, що конфлікти на Близькому Сході часто завершуються без чітко означеного результату. Тому ЗМІ виконували роль тих, хто «визначає переможця»: «У обмежених конфліктах, навпаки, не завжди ясно, яка сторона перемогла. Хто був переможцем у двох ізраїльських війнах у Лівані – проти Фатхленду та проти Хезболли? Хто переміг у Першій Інтифаді? А в Другій? Хто переміг в ізраїльських операціях проти ХАМАСу в Газі? У всіх цих конфліктах обидві сторони заявляли про перемогу та залучали ЗМІ, щоб довести це» [5, 3].

За спостереженнями авторів вищезгаданої доповіді, у період довготривалого обмеженого конфлікту відбувається подвійний ефект медіатизації конфлікту. З одного боку, зростає вплив ЗМІ на хід та сприйняття конфлікту всередині суспільства. З іншого боку, створюється інформаційний мур між ворогуючими сторонами. Тобто, чим довше триває збройний конфлікт у його різних проявах, тим помітнішою є присутність того, що автори аналітичної доповіді називають «інформаційним муром», який розділяє ворогуючі громади та блокує потік відповідної інформації [5, 4–5]. Чим менша географічна площа конфлікту та відстань між його учасниками, тим вищим є цей «мур» між ними. Така взаємна інформаційна ізоляція стає фактором поглиблення конфлікту. Арабо-ізраїльські конфлікти чудово ілюструють цю закономірність.

Катарські аналітики, починаючи з 2013 р., щороку проводять широкомасштабне дослідження використання медіа в Близькосхідному регіоні, приділяючи основну увагу семи державам (Єгипту, Тунісу, Саудівській Аравії, звісно Катару, ОАЕ, Лівану та Йор-

данії), намагаючись дослідити, наскільки реальна картина сходиться зі створеною стереотипізацією цього регіону. Звіт на 2019 р. містив висновок про те, що телерадіомовлення та друкована преса перебувають у формі субсидованої бізнес-моделі, їх мало, проте вони досить потужні. Зверталася увага на те, що телебачення мало набагато більше впливу, якщо порівнювати з даними з інших регіонів світу, але за останнє десятиліття все більше поступалося соціальним медіа. «Медіасцена в регіоні є міцною та загалом зростає, оскільки люди мають усе більше можливостей для новин, інформації, розваг, спорту, ігор, комерційних пропозицій та пропонованих тарифів. Технології зробили крок уперед, перевівши більшість засобів масової інформації в епоху цифрових технологій зі значною швидкістю та ефективністю» [14].

Характерною ознакою інформаційного виміру є проблема пояснення методів модерації соціальних платформ. Порівняно з іншими куточками світу, на Близькому Сході непрозора звітність державних запитів на видалення небажаного/незаконного контенту, через що ступінь активності втручання державних урядів арабських країн є таким, який неможливо визначити чітко [4]. Враховуючи специфіку регіону, зрозуміло, наскільки може бути цікавою така інформація, наприклад, дані про кількість контенту, позначеного як пропаганда тероризму.

Лінгвокультурні бар'єри так само спостерігаються, наприклад, поганий переклад арабською мовою правил для користувачів. У проведеному MEI в 2021 р. дослідженні згадувалося, що на початку року «TikTok видалив обліковий запис палестинської мережі новин QNN. Редактор видання Ахмад Джаррар сказав виданню Vice, що йому було важко зрозуміти політику модерації платформи, і він зміг відновити доступ до облікового запису лише після публікації пресрелізу про ситуацію. Джаррар сказав Vice, що навіть після відновлення облікового запису платформа не надала додаткової інформації про те, чому його видалили» [4].

В аналітичних звітах повідомлялося, що облікові акаунти сирийських журналістів, які критично налаштовані до режиму Башара Асада, неодноразово видалялися чи дезактивувалися, причому для оскарження таких дій не можна було застосувати арабську мову (через брак персоналу мереж, відповідальних за модерацію). Той самий журналіст, який надав свої історії спеціалістам MEI, стверджував, що скарги на «режимних» асадівських журналістів, які іноді публікували та зберігали в інтернеті жорстокі світлина вбитих сирийських мирних жителів, не мали фідбеку, а оскаржувани графічні зображення, попри свій зміст психологічного тиску на опозицію, продовжували зберігатися у відкритому доступі [4].

Матт Еванс, професор університету штату Пенсильванія, фахівець із медіакомунікацій, виокремив два взаємопов'язаних чинники, що можуть пояснити різницю в генезі та рисах конфліктів на Близькому Сході. Насамперед міжнародні журналісти обирають висвітлення події з країни, яка може надати більш комфортні умови перебування та безпеку. «Журналісти, як і люди більшості професій, віддають перевагу хорошим умовам праці та життя. Призначення в країни з комфортабельними

готелями, хорошими ресторанами та іншими зручностями очевидно більш бажане, ніж у віддалені регіони, де немає туалетів і питної води» [9, 226]. Так, під час конфлікту в Дженині в Ізраїлі було розміщено понад 1000 міжнародних кореспондентів. У Палестині, у свою чергу, було на порядок менше представників світових ЗМІ. Ця обставина, на думку М. Еванса, тягне за собою інший аспект, що можна назвати «пакетною журналістикою». Наявність такої кількості журналістів призводить до наступного чинника – «пакетної журналістики». Коли журналісти однобоко висвітлюють конфлікт; несвідомо для себе висвітлюють позицію сторони, що їх приймає. Таким чином, інформаційно виграє та сторона, що може створити комфортні умови для роботи міжнародних журналістів. Цей феномен також описувався в психології як «тунельне бачення». Отже, існує циклічний ефект, завдяки якому конфлікти, про які найчастіше повідомляють, вважаються найбільш важливими для висвітлення. Оскільки громадськість стає більш стурбованою цими конфліктами, вони вагоміші для політиків, таким чином привертаючи більше уваги ЗМІ [9, 226].

Регіональним медіацентром стала столиця Оману, де з 31 травня до 2 червня 2022 р. понад 260 журналістів із різних країн зустрілися з нагоди проведення 31-го Всесвітнього конгресу Міжнародної федерації журналістів. Як значилося у звітах про подію, розглядався регіональний та міжнародний політичний ландшафт та питання свободи й безпеки преси [3].

Водночас у таких краях, як Сирія або Іран ЗМІ дуже обмежені та цензуровані владою. Наприклад, президент Спільки журналістів Сирійської Арабської Республіки Мусса Абдельнур відзначив: «На Сирію і все, що відбувається в країні, діє сильна цензура. Сирійські супутникові канали заборонені, існує ембарго на дослідження та технологічний розвиток. Іноземні держави (Сполучені Штати та їхні союзники) хотіли б почути й передати лише одну версію історії, оскільки вони постійно розчаровують своїх громадян, кажучи неправду та змушуючи їх жити в сюрреалістичній атмосфері. Це зрозуміло у випадку з Сирією, тому що всі ті, хто відвідує нашу країну, заявляють, що те, що вони бачили, абсолютно відрізняється від того, що передають ЗМІ» [3]. Чудовою ілюстрацією сирійської пропаганди є карикатура, на якій зображені російські літаки, що бомблять міста. А сирійські ЗМІ в образі художника малюють білих голубів, що скидають квіти.

Висновки та перспективи дослідження.

Отже, проаналізувавши динаміку регіональних відносин на Близькому Сході в контексті розвитку інформаційних впливів та цифрових систем, можна виокремити три аспекти сучасних конфліктів. По-перше, спостерігається дуалістичність інформаційного впливу на конфлікти такого типу, розповсюджені на Близькому Сході. З одного боку, посилюється вплив ЗМІ всередині конфліктуючої держави. Фактично національна преса визначає оцінки результату війни. З іншого боку, між ворогуючими сторонами виникає ефект «інформаційного муру», що розриває комунікації

між антагоністами та перешкоджає дипломатичним шляхам вирішення ситуації. По-друге, на Близькому Сході відбуваються дві різноспрямовані тенденції. Деякі держави, такі як Катар або Оман, намагаються ставати інформаційними центрами, їх ЗМІ стають дуже впливовими не тільки серед арабів, але й у всьому світі. Інші держави тяжіють до повністю протилежного – повної цензури та контролю. По-третє, під час конфліктів на Близькому Сході виникає «пакетна журналістика», під якою дослідники розуміють нерівноцінні умови праці для журналістів. Такі обставини, у свою чергу, спричиняють нерівномірний огляд подій та висвітлення конкретної сторони.

Дослідження інформаційного виміру конфліктів розкривають перспективи поглибленого аналізу та практичних висновків щодо розширення миротворчої діяльності та можливостей зменшення інтенсифікації кризових ситуацій у світі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. ACLED Regional Overview – Middle East (1–7 October 2022). URL: <https://reliefweb.int/report/yemen/acled-regional-overview-middle-east-1-7-october-2022> (дата звернення: 1.12.2022).
2. ACLED Regional Overview – Middle East. ACLED. 2022. URL: <https://acleddata.com/middle-east/> (дата звернення: 1.12.2022).
3. Boltuc S. Media, society, and geopolitics in the Middle East: the case of Syria, Yemen, and Iraq. *Geopolitical Report. Special Eurasia*. 2022. Volume 20. Issue 5. URL: <https://www.specialeurasia.com/2022/06/04/middle-east-media-society/> (дата звернення: 1.12.2022).
4. Campbell E., Singh S. Content moderation trends in the MENA region: Censorship, discrimination by design, and linguistic challenges. *The Middle East Institute (MEI)*. 25.08.2021. URL: <https://www.mei.edu/publications/content-moderation-trends-mena-region-censorship-discrimination-design-and-linguistic> (дата звернення: 1.12.2022).
5. Caspi D., Rubinstein D. Introduction: Conflict Mediatization in the middle East. *Reporting the Middle East. Challenges and Changes*. Singapore, 2018. pp. 1-10.
6. Dalay G. Turkey's Middle East Reset: A Precursor for Re-Escalation? *Policy paper. The Middle East Council on Global Affairs*. 2022. URL: https://mecouncil.org/wp-content/uploads/2022/08/MECGA_Policy-Paper_Galip-Dalay_Final-Web.pdf (дата звернення: 1.12.2022).
7. Davis I. Armed conflict and peace processes in the Middle East and North Africa. *SIPRI Yearbook 2022*. URL: <https://www.sipri.org/yearbook/2022/06> (дата звернення: 1.12.2022).
8. Deitch M., Valensi C. Violent Conflicts in the Middle East: A Quantitative Perspective. *Strategic Assessment*. 2020. Vol. 23. №1. pp. 20–39.

9. Evans M. Framing international conflicts: Media coverage of fighting in the Middle East. *International Journal of Media and Cultural Politics*. 2010. Vol. 6. № 2. pp. 209–233.
10. Halawa H. Nonstate Actors, Geopolitics, and Conflict in the Middle East. Carnegie Europe. 30.11.2022. URL: <https://carnegieeurope.eu/2022/11/30/nonstate-actors-geopolitics-and-conflict-in-middle-east-pub-88483> (дата звернення: 1.12.2022).
11. Khalid I., Naz U. Middle East in Crisis. *Journal of Political Studies*. 2018. Vol. 25. Iss. 2. pp. 21–38.
12. Kolmer Ch., Schatz R. The Portrayal of the War in the Middle East: Media Analysis of News Coverage by ARD and ZDF. Relation. 2007. pp. 1–32. URL: <http://dx.doi.org/10.1553/relation2s139> (дата звернення: 1.12.2022).
13. Mady A. Roles and Effects of Media in the Middle East and the United States. Kansas, 75 p. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA435946.pdf> (дата звернення: 1.12.2022).
14. Media Use in the Middle East in 2019, A Seven-Nation Survey: A Report. Northwestern University in Qatar. 2020. URL: [https://www.mideastmedia.org/survey/2019/uploads/file/NUQ_Media_Use_2019_WebVersion_FNL_051219%5B2%5D\(1\).pdf](https://www.mideastmedia.org/survey/2019/uploads/file/NUQ_Media_Use_2019_WebVersion_FNL_051219%5B2%5D(1).pdf) (дата звернення: 1.12.2022).
15. Quarterly Review of Syrian Political and Military Dynamics. July-September 2022. The Carter Center. URL: https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/conflict_resolution/syria-conflict/2022/final--quarterly-conflict-summary-july-sept-2022-final.pdf (дата звернення: 1.12.2022).

UDC 327.8: 070

DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2022.28.268488>

The information dimension of the Middle East conflicts

Stanislav Kovalskyi,

Candidate of Historical Sciences Department of Journalism,
Advertising and Media Communications
Faculty of Journalism, Advertising and Publishing
Odesa I. I. Mechnikov National University
e-mail: svk@onu.edu.ua

The article is devoted to the problems of the Middle East conflicts from the point of view of the development of the information society and the increasing influence of digital technologies. The author focuses on the problem of propaganda, censorship and the development of the free media in the Middle East conflict zones. The problem of regional conflicts' "informatization" and the "information wall" phenomenon is examined in the article.

An attention was paid on a duality of informational influence upon the Middle East conflicts. On the one hand, the influence of mass media within the conflicting state is increasing. In fact, the national press determines the assessment of the outcome of the war. On the other hand, there is an effect of an “information wall” between the warring parties, which cuts off communications between the antagonists and hinders diplomatic ways of resolving the situation.

Two different trends are taking place in the Middle East were researched in the article. Some states, such as Qatar or Oman, are trying to become information centers, their mass media are becoming very influential either in the Arab world, or all over the planet. Other states tends towards the complete censorship and control. The “packaged journalism” during the Middle East conflicts was described in the paper. “Packaged journalism” means unequal working conditions for journalists. Such circumstances cause an uneven review of events in favor of specific conflict side. The conclusions state that the degree of informatization of the societies of the Middle East directly affects the intensity of conflicts and determines their outcome.

In its further perspectives, studies of the information dimension of conflicts reveal the prospects of analysis and practical conclusions regarding the expansion of peacekeeping activities and the possibilities of reducing the intensification of crisis situations in the world.

Key words: information society, media communications, the Middle East, the information dimension of regional conflicts, the conflict’s «information wall».

REFERENCES:

1. ACLED Regional Overview – Middle East (1–7 October 2022). URL: <https://reliefweb.int/report/yemen/acled-regional-overview-middle-east-1-7-october-2022> (accessed: 1.12.2022) [In English].
2. ACLED Regional Overview – Middle East. ACLED. 2022. URL: <https://acleddata.com/middle-east/> (accessed: 1.12.2022) [In English].
3. Boltuc, S. (2022). Media, society, and geopolitics in the Middle East: the case of Syria, Yemen, and Iraq. Geopolitical Report. Special Eurasia. June 4. Vol. 20. Issue 5. URL: <https://www.specialeurasia.com/2022/06/04/middle-east-media-society/> (accessed: 1.12.2022) [In English].
4. Campbell, E., Singh, S. (2021). Content moderation trends in the MENA region: Censorship, discrimination by design, and linguistic challenges. The Middle East Institute (MEI). August 25. URL: <https://www.mei.edu/publications/content-moderation-trends-mena-region-censorship-discrimination-design-and-linguistic> (accessed: 1.12.2022) [In English].
5. Caspi, D., Rubinstein, D. (2018). Introduction: Conflict Mediatization in the middle East. *Reporting the Middle East. Challenges and Changes*. Singapore. pp. 1–10 [In English].
6. Dalay, G. (2022). Turkey’s Middle East Reset: A Precursor for Re-Escalation? *Policy paper. The Middle East Council on Global Affairs*. URL: https://mecouncil.org/wp-content/uploads/2022/08/MECGA_Policy-Paper_Galip-Dalay_Final-Web.pdf (accessed: 1.12.2022) [In English].
7. Davis, I. (2022). Armed conflict and peace processes in the Middle East and North Africa. *SIPRI Yearbook 2022*. URL: <https://www.sipri.org/yearbook/2022/06> (accessed: 1.12.2022) [In English].
8. Deitch, M., Valensi, C. (2020). Violent Conflicts in the Middle East: A Quantitative Perspective. *Strategic Assessment*. Vol. 23. №1. pp. 20–39 [In English].

9. Evans, M. (2010). Framing international conflicts: Media coverage of fighting in the Middle East. *International Journal of Media and Cultural Politics*. Vol. 6. № 2. pp. 209–233 [In English].
10. Halawa, H. (2022). Nonstate Actors, Geopolitics, and Conflict in the Middle East. Carnegie Europe. November 30. URL: <https://carnegieeuropa.eu/2022/11/30/nonstate-actors-geopolitics-and-conflict-in-middle-east-pub-88483> (accessed: 1.12.2022) [In English].
11. Khalid, I., Naz, U. (2018). Middle East in Crisis. *Journal of Political Studies*. Vol. 25. Iss. 2. pp. 21–38 [In English].
12. Kolmer, Ch., Schatz, R. (2007). The Portrayal of the War in the Middle East: Media Analysis of News Coverage by ARD and ZDF. *Relation*. pp. 1–32. URL: <http://dx.doi.org/10.1553/relation2s139> (accessed: 1.12.2022) [In English].
13. Mady, A. (2005). Roles and Effects of Media in the Middle East and the United states. Kansas, 75 p. URL: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA435946.pdf> (accessed: 1.12.2022) [In English].
14. Media Use in the Middle East in 2019, A Seven-Nation Survey: A Report. Northwestern University in Qatar. 2020. URL: [https://www.mideastmedia.org/survey/2019/uploads/file/NUQ_Media_Use_2019_WebVersion_FNL_051219%5B2%5D\(1\).pdf](https://www.mideastmedia.org/survey/2019/uploads/file/NUQ_Media_Use_2019_WebVersion_FNL_051219%5B2%5D(1).pdf) (accessed: 1.12.2022) [In English].
15. Quarterly Review of Syrian Political and Military Dynamics. July-September 2022. *The Carter Center*. URL: https://www.cartercenter.org/resources/pdfs/peace/conflict_resolution/syria-conflict/2022/final--quarterly-conflict-summary-july-sept-2022final.pdf (accessed: 1.12.2022) [In English].